

Zahraniční politika francouzské IV. republiky

1945-1958

1. fáze vývoje francouzské zahraniční politiky (září 1944 - květen 1947)

- První fáze vývoje zahraniční politiky francouzské IV. republiky byla spjata s působením generála De Gaulla ve funkci předsedy prozatímní vlády (do jeho rezignace 20. ledna 1946) a současně s působením Francouzské komunistické strany (PCF) ve vládě.
- Fungování vlády tzv. Třetí síly, tvořené třemi velkými politickými stranami – PCF, socialisty (SFIO) a křesťanskými demokraty (MRP).
- Zahraniční politika Francie v tomto období odráží priority De Gaulla a současně bere ohled na názory komunistů, aby PCF neodešla do opozice.
- Tato fáze s konečnou platností končí vypuzením komunistů z vlády v květnu 1947, jež bylo výsledkem zhoršující se mezinárodní situace na počátku studené války.

Základní cíle francouzské zahraniční politiky v tomto období

- 1) Snaha obnovit předválečné postavení Francie ve světě.
- 2) Realizace represivní politiky vůči Německu s cílem zabránit opětovnému obnovení německé moci.
- 3) Snaha, aby Francie hrála roli prostředníka mezi USA a SSSR.

Závislost Francie na americké ekonomické pomoci

- Kritická ekonomická situace v zemi nutí francouzské politické představitele usilovat o stále další americkou ekonomickou pomoc.
- V prosinci 1945 se francouzským představitelům podařilo dojednat ve Washingtonu půjčku ve výši 550 milionů USD od vládní Export-Import Bank.
- V lednu 1946 Francie zahájila nová jednání s USA o další pomoci (cílem je získat půjčku za podmínek, za jakých ji obdržela Velká Británie, což se ale ukázalo být nereálné).
- 28. května 1946 uzavřena dohoda **Blum-Byrnes**.
- Po uzavření dohody začala Francie s USA jednat také o poskytnutí půjčky od Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj (IBRD). V květnu 1947 schválila banka Francii pomoc ve výši 250 milionů USD.

Obsah dohody Blum-Byrnes

- 1) Dohoda stanovila celkovou výši francouzských válečných dluhů na 720 milionů USD (úrok 2%, splatnost 35 let).
- 2) Na základě dohody měla Export-Import Bank půjčit Francii dalších 650 milionů dolarů.
- 3) Měla být zahájena jednání o další půjčce = nákup amerických obchodních lodí.
- 4) Francie se přihlásila k politice liberalizace světového obchodu.
- 5) zrušení kvót na dovoz amerických filmů do Francie.

Naléhavá potřeba další americké ekonomické pomoci Francii

- V průběhu roku 1947 se ekonomická situace ve Francii zásadním způsobem zhoršila, čehož se Moskva a francouzští komunisté rozhodli využít (vlna stávek).
- Francie se ocitla před hrozbou ekonomického a potenciálně i politického kolapsu, včetně hrozby nastolení komunistické vlády.
- Naléhavá potřeba (na konci léta 1947 měla Francie finanční rezervy jen ve výši 240 milionů USD k pokrytí předpokládaného deficitu obchodní bilance ve výši 450 milionů USD) poskytnutí další americké finanční pomoci do té doby, než do Evropy dojde ekonomická pomoc poskytnutá v rámci Marshallova plánu.
- Odhad, že na dobu šesti měsíců do konce března 1948 bude Francie potřebovat až 615 milionů USD.
- V říjnu 1947 se na francouzský ministr zahraničí Bidault obrátil s prosbou o finanční pomoc na USA a varoval, že jinak Francii hrozí, že bude „ekonomicky zardoušena“.
- Jednání mezi USA a Francií vedly Trumanovu administrativu k rozhodnutí požádat Kongres o poskytnutí dodatečných 328 milionů dolarů na překlenutí francouzské finanční krize. Kongres souhlasil a nakonec Francii schválil pomoc ve výši 312 milionů USD.
- Tyto peníze pomohly Francii vyřešit největší krizi. V následujících letech (1948-1952) jsou francouzské potřeby kryty pomocí poskytnutou v rámci Marshallova plánu.
- Další významnou finanční pomoc Francie obdržela na vedení války v Indočíně (podle různých odhadů USA financovaly 50-90% francouzských vojenských výdajů na válku.

Londýnské dohody (únor 1948)

- Jsou dokladem proměny francouzské zahraniční politiky v otázce Německa.
- Na konferenci ministrů zahraničí USA, VB a Francie Bidault tváří neústupnosti západních spojenců ustoupil v otázce vytvoření centrální německé vlády a Francie se s definitivní platností vzdala plánů na odtržení Porúří od Německa.
- Od svých spojenců ale získala významné ústupky, když tito souhlasili s mezinárodní správou Porúří, která by vykonávala dohled nad německým těžkým průmyslem (především pak nad distribucí uhlí, koksů a oceli).
- USA Francii neoficiálně slíbily, že budou pokračovat snahy vytvořit regionální bezpečnostní uspořádání, jehož budou členem (k uklidnění francouzských obav z amerického stažení se z Evropy).
- Prosazení dohod se ve Francii ukázalo být velmi obtížné. Spor probíhající ve vládě se podařilo vyřešit až v červnu, kdy francouzská vláda konečně souhlasí s plánem na vytvoření centrální německé vlády. Ještě bouřlivější byla debata v Národním shromáždění, které zahraniční politiku vlády nakonec podpořilo poměrem hlasů 297:289.

Problematika Sárska

- Souhlas ostatních velmocí s ekonomickým začleněním Sárska do Francouzské unie (1947).
- Ihned po vzniku Německa dává Adenauer najevo, že Sársko vždy bylo německým územím a nesmí být politicky ani ekonomický odděleno od zbytku Německa.
- Francie reaguje snahou učinit Sársko politicky autonomním (zajištěním jeho vstupu do Rady Evropy).
- Výsledkem jsou nakonec dohody z Petersbergu (listopad 1949) = vstup Sárska i Německa do Rady Evropy.
- Výsledkem jednání mezi Francií a Sárskem je série dohod zaručujících politickou autonomii Sárska při zachování francouzsko-sárské ekonomické unie.
- Německo však i nadále dává najevo, že se s tímto uspořádáním nesmíří.

Vznik NATO (1949)

- Období strategické konvergence mezi USA a Francií.
- Francie má zájem na vytvoření bezpečnostní organizace v Evropě, jejímž členem by byly USA, ale nikoliv Německo (záruka před hrozbou ze strany SSSR a možným obnovením německé hrozby, posílení pozice Francie v Evropě vzhledem k absenci Německa v organizaci).
- USA mají zájem na tom, aby Francie opustila konfrontační politiku ve vztahu k Německu a nový ministr zahraničí D. Acheson bere více v potaz obavy Francie.
- Jedním z hlavních amerických důvodů pro vznik aliance je tak snaha ujistit Francii o americkém závazku zůstat i nadále v Evropě.
- Podpis Bruselské smlouvy 17. března 1948 (vznik Západoevropské unie; bezpečnostní garance mezi státy západní Evropy).
- Podpis Severoatlantické smlouvy 4. dubna 1949 ve Washingtonu (vznik NATO; 12 zakládajících členů).

Plevenův plán

- Vypuknutí Korejské války významně zesílilo tlak na znovuvybrojení Německa.
- Francie, která se takového vývoje obává přichází s řešením v podobě tzv. Plevenova plánu (ve skutečnosti jde opět o myšlenku Jeana Monneta) na vytvoření společných evropských obranných sil.
- Z pohledu Monneta měl plán 2 hlavní přednosti:
 - 1) Představuje zásadní krok k evropské integraci;
 - 2) Jeho realizace by znemožnila obnovení německé vojenské hrozby;
- Plán je oficiálně představen premiérem René Plevenem na zasedání Národního shromáždění 24. října 1950.

Obsah Plevenova plánu

- Cílem je vytvoření společné evropské armády složené z vojáků jednotlivých evropských zemí (včetně Německa).
- Mělo dojít ke sjednocení velení této armády do jednoho centra, pod společné evropské ministerstvo obrany.
- Plán předpokládal, že evropské ministerstvo obrany bude spravováno prostřednictvím rady ministrů zahraničních věcí.

Návrh na založení Evropského obranného společenství (EOS)

- Plevelův plán je spojenci zpočátku přijat spíše kriticky, avšak v průběhu roku 1951 USA a VB svůj postoj přehodnotily.
- V roce 1951 jsou proto v Paříži zahájena jednání o vytvoření společné evropské armády.
- Během těchto jednání Francie pokračuje ve snaze co nejvíce limitovat německou vojenskou moc (za žádnou cenu nesmí dojít k obnovení německého generálního štábu, největší jednotkou v rámci společné evropské armády mají být brigády).
- Už během těchto jednání ale roste ve Francii odpor k plánu (zejména z řad gaullistů, kteří se po volbách v roce 1951 stali největší politickou formací).
- Teprve po zárukách ze strany VB a USA týkajících se vytvořeného Evropského obranného společenství je otevřena cesta dohodě.
- Podpis smlouvy o vzniku EOS 27. května 1952.

Neúspěšná ratifikace smlouvy o EOS

- Smlouva o EOS nemá ve Francii podporu většiny politiků a veřejnosti (kritika supranacionality, obavy ze ztráty národní identity francouzské armády) = odkládání ratifikace.
- Předložit smlouvu k ratifikaci se odvážil až v roce 1954 premiér Pierre Mendes-France; stalo se tak ve velmi nevhodném období:
 - A) Éra zmírnění napětí po konci Korejské války a smrti Stalina.
 - B) Trauma z francouzské porážky ve válce v Indočíně.
- Mendes-France usiluje o kompromis s odpůrci smlouvy ve Francii a snaží se získat ústupky od dalších signatářů smlouvy, avšak v obou případech neúspěšně.
- Ratifikace smlouvy v Národním shromáždění skončila v srpnu 1954 neúspěchem (proti především gaullisté, komunisté, radikálové i někteří socialisté).

Západoevropská unie a vstup Německa do NATO

- Po neúspěšné ratifikaci smlouvy o EOS ve Francii hledají USA a VB jiné způsoby, jak posílit evropskou bezpečnost a zapojit Německo do obrany Evropy.
- VB navrhuje řešit aktuální bezpečnostní potřeby Evropy v rámci již existující struktury, na základě Bruselské smlouvy.
- Ke konsensu o podobě nové bezpečnostní organizace došlo na konferenci v Paříži (v září 1954) = vznik Západoevropské unie.
- ZEU vzniká na základě mezivládního principu spolupráce, navazuje na stávající strukturu Západní unie. Za členy nové organizace jsou přijaty Itálie i SRN. Smlouva zakládající ZEU definitivně (k 20. říjnu 1955) ukončila okupační statut SRN, uznala jeho suverenitu a otevřela cestu členství SRN v NATO (Německo ovšem podléhá omezením pokud jde o vývoj zbraní hromadného ničení a musí akceptovat přítomnost cizích vojsk na svém území).
- I díky zárukám poskytnutým smlouvou o ZEU proti nekontrolovatelnému znovuvyzbrojení Německa Francie nakonec souhlasí se vstupem Německa do NATO (stále ale ještě přetrvává silný odpor proti znovuvyzbrojení Německa = ve vládě je pro vstup 11 ministrů, proti je 6 ministrů, dalších 6 ministrů se zdrželo hlasování).
- Schválení smlouvy o ZEU a vstupu Německa do NATO předcházela dohoda mezi Francií a Německem o dalším statutu Sárska.

Francie a Evropská společenství ve 2. polovině 50. let

- Pokračuje spor mezi stoupenci a odpůrci hlubší evropské integrace (ve Francii je pro něj charakteristické, že stoupenci integrace rovněž podporují úzkou spolupráci s USA a VB, zatímco odpůrci zdůrazňují potřebu udržení nezávislosti Francie).
- Ve Francii mají v tomto období navrch spíše odpůrci hlubší integrace (zabránili i tomu, aby se Jean Monnet znovu stal vysokým komisařem ESUO), avšak integrační proces se rozbíhá díky iniciativě dalších členů ESUO.
- Na jednání ministrů zahraničí ESUO v Messině (červen 1955) je přijata deklarace volající po zahájení další fáze evropské integrace a to prostřednictvím ekonomické integrace.
- Dalším jednáním o této problematice je pověřen tzv. Spaakův výbor, jehož závěrečná zpráva předpokládá paralelní budování společného trhu a evropské organizace na podporu a kontrolu jaderného výzkumu.
- Dilema pro Francii jak k těmto plánům přistupovat = Francie je mnohem ochotnější akceptovat vznik EUROATOMu než vytvoření společného trhu, avšak postupně převládá uvědomění si toho, že evropští partneři neumožní vytvoření EUROATOMU bez paralelního vytvoření společného trhu.

Francie a EUROATOM

- Pokud jde o vztah k EUROATOM, stoupenci prohloubení integrace jako Jean Monnet doufali, že vznik organizace povede jen k mírovému využívání atomové energie a současně organizaci chápali jako základ pro vytvoření společné evropské energetické politiky.
- Odpůrci hlubší integrace jsou ochotní se vznikem organizace souhlasit za 2 podmínky:
 - 1) Smlouva o EUROATOMu nesmí nijak omezit francouzské právo vyrobit jaderné zbraně;
 - 2) Odmítání jakéhokoliv spojení EUROATOM a ESUO (zabránit vzniku organizace supranacionální povahy);
- V debatě v Národním shromáždění (květen 1956) se francouzská vláda v zásadě ztotožnila s požadavky odpůrců hlubší integrace, i když oznámila, že Francie neprovede jaderný pokus před 1. lednem 1961.
- Výsledná podoba EUROATOM odpovídá francouzským představám.

Francie a EHS

- Ačkoliv vlády IV. republiky ve 2. polovině 50. let vznik EHS podporují, jejich vyjednávací pozice bere v úvahu:
- a) Silným odporem části politických elit i veřejnosti proti budování supranacionálních struktur.
- b) Specifickými prvky a problémy francouzské ekonomiky (rozsáhlý zemědělský sektor, protekcionismus, silná sociální ochrana státu).
- Spor o to, zda mají ekonomické reformy předcházet vstupu země do EHS (Mollet X Mendes-France).
- V jednáních s evropskými partnery o vzniku společného trhu Francie nakonec vyjednala řadu ústupků (především úspěch G. Molleta):
- 1) Prodloužení přechodného období z 12 let na 15 let.
- 2) K přechodu do 2. fáze (hlasování kvalifikovanou většinou) se mělo přejít až po splnění cílů 1. fáze (plní se na základě jednomyslného hlasování).
- 3) Ústupky Francii v oblasti harmonizace sociální legislativy.
- 4) Francie smí pokračovat ve své dosavadní politice subvencí.
- 5) Vyjádřena vůle zřídit společnou zemědělskou politiku.